

Коли чорт поплутав...

Анастасія Канівець



Богдан Бенюк у фільмі «Діло Безп'ятого».
Режисер Валерій Шалига. 2024.

«Діло Безп'ятого»

за п'єсою Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч»

Режисер і сценарист Валерій Шалига

Оператор Костянтин Чумаков

У ролях: Богдан Бенюк, Леся Самаєва, Володимир

Ніколаєнко, Олексій Ганноченко та ін.

Виробництво: «Вінницьке перехрестя», 2024.

Драматургія театру корифеїв, знайома ще з шкільної лави, – річ хитра. З одного боку, сільська, можна навіть сказати, «малоросійська» тематика, відверто кажучи, не надто близька сучасному глядачу; з іншого – гострі, драматичні і нерідко актуальні проблеми. Не забуваймо і про контекст: обмеження української драматургії сільською тематикою було свідомою політикою російського імперського уряду, тож автори і намагалися зробити її якомога глибшою. Для сучасника Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч» були гостроактуальною п'єсою, що торкалася зокрема тем занепаду аристократії та виходу на перший план розбагатілого селянства. Сьогоднішньому глядачу п'єса говоритиме вже інше, хоч лишаться речі і «вічні» – як-от показана шахрайська схема. Тим цікавіше: як можна подати твір глядачеві, щоб Іван Карпенко-Карий загравав барвами так само яскравими, як для глядача XIX сторіччя? І ось нове перенесення класика на екран здійснив Валерій Шалига. Схоже, втім, що питання модернізації класики перед ним не стояло. Що ж, у самому традиціоналізмі як такому страшного немає. Для прикладу, можна згадати фільми-вистави 1950-х. Хоча причини їх порівняно масової появи були позамистецькими¹ і як кінотвори вони нічим не відзначалися, а проте закарбували гру Наталі Ужвій, Амвросія

¹ Кіновиробнича криза після хвилі репресій, воєнного лихоліття і труднощів повоєнної відбудови.

їнятність, будуть отримувати зарплату і т. д. Ні! Куплю чуже. Спитайте у французів про найкращих співаків, акторів, письменників, малярів, вони скажуть: це французи, а потім відзначають інших. Спитайте про це в американців, італійців – та ж відповідь. Розгадка надзвичайно проста. Ні, це не зарозумілість. Своя сорочка ближче до тіла. Протилежна картина з Україною благословенною, де кожен день транслюють телебачення ворожої, інакше не назвеш, держави, де всіх нас переконують, що ми ні на що не здатні, що ми хохляндія, шаровари.

А що вже казати про музику. Навала московського примітиву створила цілковиту пустку в душах молоді. Добивають нас у власному домі-державі ресторанні, напіввulgарні так звані шлягери з московського шоубізнесу. І все це споживає примітивний хохол, як вони кажуть на Україну.

Спитаю, хто з українських артистів виступав з концертами в Москві, Ленінграді за останні роки чи раніше? Відповіді нема. А хто з Москви був в Україні? Відповідь – сотні. І насичують нас. Поруч десятки, сотні співаків, композиторів, фестивалів вищого рівня, ніж у Москві, а у пресі – ні слова!.. Образливо. Лише якийсь «явище» з Москви ще й родом з України, преса, ТБ, радіо в один голос створюють дармову рекламу для них, а свої? Кращі!!! Замовчуються. Доки така несправедливість, нелюбов буде у нас в Україні до свого?

Де сформована ідеологія нашого суспільства, нашого народу, народу трудівного, талановитого, мудрого і розважливого, але і народу, який зник терпіти наругу, насильство над собою? Що це значить? Ох, гомосовєтїкус. Що ти з нами наробила, Москва? Що ми з собою самі робимо? На фоні екологічних негараздів наша талановита молодь пішла на вулицю. Вулиця – і стихія, і дїм. А вулицею володіє Москва, бо там ще гірше, і найгірші звички легше засвоюються.

В нашу країну запущено сотні тисяч агентів Москви для дестабілізації стану в державі, підлачувались виборчі кампанії, і ось результат – парламент не може ухвалити елементарних законів життєдіяльності України, наших громадян. І досі плачемося. Обдурюють нас з допомогою Москви і нас самих обдурють, що не можемо жити добре, без підказки, без керівної ролі найгоłodнішого, обдертого москвича, але який має атомну зброю, нафту і газ, ще в недалекому минулому викачували з наших надр ці багатства. Нас віками обдирали, гнобили, експлуатували, вивозили все – від сала і чорнозему, від трудящих рук до геніального інтелекту. Тепер ми держава. Не дають будувати. Контррозвідки Москви наплодили чи не сотні газет в Україні, і скрізь пропаганда проти нашої дорогої і рідної, терплячої і серцю милої Батьківщини України.

Любі українці, народе України – це і українці, білоруси, росіяни, євреї, німці, болгари, румуни і всі-всі – будьте пильні! Нас хочуть уярмити, нас хочуть порізнити, розсварити. Не даймо їм цього шансу, бо в нас його не буде. Погляньмо навколо – скрізь війни, і скрізь замішана Москва! Невже нас зловіща історія не навчила?»

Назарій Яремчук помер 1995 року від раку. Йому було лише 43 роки. В серпні 2021-го співаку посмертно присвоєно звання Героя України.

Бучми, Гната Юри, Дмитра Мілютенка тощо; були серед тих екранізацій, до речі, і «Сто тисяч». Близьчі до теми розмови фільми-вистави 1990-х–2000-х, наприклад, «Москаль-чарівник» (1995) і «Запорожець за Дунаєм» (2007) Миколи Засеєва-Руденка: вони мали більш розважальний характер, зокрема привнесені постановником музичні вставки і геги. У такій манері знято і цей фільм; здається, основною його метою стало «наблизити» Карпенка-Карого до глядача за рахунок не осучаснення змісту, а «полегшення» форми. Тут і легенька псевдонародна музика, і жартівливі флешбеки, і посилені... містична складова. Так, згадка кума Савки про те, як він невдало чорту душу продати хотів, перетворилася на лейтмотив фільму. Звідси і дещо несподівана назва, що виражає інтерпретацію постановника і задає тон оповіді – «Діло Безп'ятого». «Безп'ятим», себто чортом, постає в уяві наляканого ризиком Калитки і шахрай «Невідомий». За рахунок цього соціально-психологічна складова історії відходить дещо убік, натомість акцент робиться на такій собі «вічній», навіть надлюдській сутності шахрайства – правдиво, «чорт поплутав». І разом психологічний штрих: мовляв, герой (чи, точніше, анти-герой) історії настільки любить гроші, що й страх перед чортом подужав. Подані ці вставки відверто шаржовано; наскільки вони поглиблюють твір, сказати важко, зате активно працюють на ту ж таки розважальну складову. Глядач може мати обґрунтовані претензії до музики (хоча тут (не)сприйняття має смаковий характер), до роботи художника: досить примітивно виглядають, наприклад, вивіски, особливо на тлі автентичної забудови. Українське село на екрані просто-таки кричить, що відзнято його в музеї народної архітектури і побуту (правда, як свідчать титри, цього разу не в Пирогові, а в «Мамаєвій слободі»); і проблема не в тому, що музейну реконструкцію використали як локацію, а в тому, що її так і не змогли наповнити життям. Така собі умовна декорація у фільмі-виставі... Тримається фільм на акторах: Володимир Ніколаєнко в образі кума Савки, Олексій Ганноченко – Бонавентура, Леся Самаєва – Одарка, Роман Халаїмов – Невідомий, знову ж таки радше у театральному, аніж кінематографічному плані, та професійно розігрують свої ролі. Але першу скрипку, безперечно, грає Богдан Бенюк в ролі Герасима Калитки. В цій акторській та режисерській інтерпретації образ пом'якшено, тож він викликає куди більше співчуття, ніж в оригінальному тексті, де, наприклад, Одарка згадує про регулярні побой. І справа не в типажі Бенюка: він цілком може грати лиходіїв (досить згадати його в «Річарді III» у Театрі ім. Івана Франка). Його Калитка по-своєму навіть добродушний, але надто заслплений жадобою землі, надто хоче стати Хазяїном з великої літери. Що в підсумку? «Діло Безп'ятого» цілком придатне для родинного перегляду, в ніші «низьких» комедій, як така-собі альтернатива всіляким «Сватам», але на класичному матеріалі і з хорошими акторами у ключових ролях. Якщо ж говорити про правдиве кінематографічне повернення Івана Карпенка-Карого як драматурга, що може говорити і з сучасним глядачем, – це ще попереду.

На краю землі: «Мертві не завдають болю»

Юлій Швець

«Мертві не завдають болю»

The Dead Don't Hurt

Сценарист, режисер і композитор Бігго Мортенсен

Оператор Марсель Зіскінд

В головних ролях: Вікі Кріпс, Бігго Мортенсен, Соллі МакЛауд,

Гаррет Діллахант, Дені Х'юстон

США, Данія, Мексика, Велика Британія, Канада, 2023.

Не приносячи в жертву життя – своє або близьких, – відвоювати гідне існування на землі, де організована меншість віками панує над індивідуалізованою більшістю, проблематично. Про це розповідає печальний вестерн Бігго Мортенсена¹ – режисера, який навесні спеціально приїжджав в Україну на прем'єру свого фільму, аби у складні часи засвідчити свою солідарність з нашою країною. Друга режисерська робота Мортенсена² – незвичний жанровий продукт, який порушує проблему реваншу варварства над цивілізацією: стрічка торкається екзистенційних проблем людського існування в суспільствах радикально корумпованих, де закон – лише жест. Дія фільму відбувається в 1860-х роках в Америці під час Громадянської війни. Загальний зміст вестерну вкладається в кілька рядків і підтверджує, що серед авантюристів різних мастей, які, схоже, розшукували не землю обітовану, а її протилежність, нема й надалі не буде місця сентиментам. Від зараження сифілісом після сексуального насильства помирає канадська француженка Вів'єн (Вікі Кріпс) – дружина данського переселенця Хольгера Ольсена (Бігго Мортенсен). Місцевий негідник із садистськими схильностями – син найбільшого землевласника і хазяїна міста (Соллі МакЛауд) – вбиває в салуні шістьох людей при свідках і спокійно покидає місце злочину. Мер (Дені Х'юстон) і хазяїн міста (Гаррет Діллахант) сповіщують шерифа Ольсена про місцевого дурника, призначеного на роль вбивці, й того привселюдно вішають. Однак жор-

¹ Бігго Пітер Мортенсен-молодший (1958 р. н.) – дансько-американський актор, письменник, художник, композитор, фотограф. Трикратний номінант на премії «Оскар» і BAFTA, чотирикрратний номінант на премію «Золотий глобус». Лауреат премій Гільдії кіноакторів США, британського незалежного кіно, Національної ради критиків США, «Супутник». Відомий за ролі в фільмах Девіда Кроненберга («Виправдана жорстокість», «Порок на експорт», «Небезпечний метод»), Пітера Фарреллі («Зелена книга»), Пітера Джексона (трилогія «Володар кілець»).
² Дебют Бігго Мортенсена в режисурі – сімейна драма «Падіння» (2020).